

Harangi László

KOMINKAN. A JAPÁN MŰVELŐDÉSI OTTHON¹

A XXI. század egyik legfejlettebb gazdasági nagyhatalma Japán. A 128 milliós ország egy főre eső nemzeti jövedelme meghaladja az Amerikai Egyesült Államokét, és sikeresen halad előre az információs sztrádán. Az Európai Tanács 2000-ben elfogadott lisszaboni határozata célul tűzte ki, hogy Európa 2010-re a legversenyképesebb földrészé váljék a világon, és amikor ezt eltervezte, azt tartotta szem előtt, hogy produktivitása, hatékonysága haladja meg Japánt és Amerikát. Azóta nyolc év telt el, de az elemzések azt mutatják, hogy a szakadék a kontinens és az elérendő célországok között nemhogy csökkent volna, hanem növekedett. A 90-es évek visszaesése ellenére a keleti szigetország most már a világegyetemért, annak megtartásáért verseng, és kompetitivitása nemcsak Európát múlja felül, hanem maga mögött tudja Ázsia többi „tigrisországát”, a recesszió ellenére is. Hiába minden szankció, korlátozás, politikai igyekezet. Mindemmel, vagy éppen ezért a japán társadalom egy tanuló társadalom, ahol a fiatal generáció majdnem teljességgel középiskolai végzettséggel rendelkezik, társadalmi méretű a felsőfokú oktatás, és az egész életen át tartó tanulás egy élő realitás.

A japán tanuló társadalom intézményei, szervezetei, művelődési mozgalmi

A felnőttkori tanulás, művelődés intézményei, módszerei, programkínálata a szigetországban hihetetlenül gazdag és rendkívül sokrétű, amelyben minden korú, nemű és előképzettségű állampolgár, mindenhol és mindenkor megtalálja az igényének, érdeklődésének, ízlésének és nem utolsósorban pénztárcájának megfelelő kielégítést. Nemcsak a nagyvárosokban, kisvárosokban, hanem a hegyek közé ékelt aprófalvakban, a szárazföldről távol eső sok száz kis szigeten is. Az önkormányzati közművelődési könyvtárak, múzeumok, ifjúsági házak, a gyermekintézmények sokasága, valamint a piacra orientált kulturális központok és képzési intézmények tízezrei terjesztik, mondhatnánk, ontják az ismereteket, gerjesztik és fejlesztik az általános és szakműveltséget, ötvözik egybe a több ezer éves

múltra visszatekintő hagyományos kultúrát a tudományok legújabb eredményeivel, teremtenek lehetőséget aktivitásra, bekapcsolódásra, alkotó közreműködésre.

A tanulás, művelődés, kultúraalkotás és terjesztés öntevékeny szervezeteinek, közösségeinek tíz- és százezerei, a szülők-pedagógusok egyesületeitől a rotary klubokig, átfogják a lakosság minden rétegét. Nagyvárosokban, községekben, távoli településeken egyaránt mint a non-formális felnőttoktatás, közművelődés társadalmi méretű mozgalmi. Ráadásul az ipari, kereskedelmi vállalatok, az egészségügyi és közlekedési szervezetek szintén felelősséget érznek a tanulás, művelődés, a kultúrafejlesztés iránt (Corporate for Social Responsibility), és tanfolyamaikkal, képzési programjaikkal, rendezvényeikkel, kiállításokkal, kiadványaikkal, nemcsak saját munkavállalóikra gondolnak, hanem részt vállalnak városuk, környékük, az egész ország általános és szakmai kultúrájának emeléséből, fejlesztéséből is.

Mivel Japán már egy információs társadalom, így az elektronikus tanulás, a távoktatás választéka is szinte kiapadhatatlan. Ilyen például az „Egyetem az Éteren át” intézményrendszere vagy a megszámlálhatatlan on-line iskola, amelyekkel interaktív módon bizonyítványt lehet szerezni, szakképesítéshez lehet jutni, vagy csak kedvtelésből is lehet tanulni. Így szinte mindenki az országban, saját otthonában, saját maga tervezheti meg és építheti fel tanulását, tudását, lépésről-lépésre előre haladva, saját képessége és ráérő ideje szerint. Ehhez a társadalmi méretű internetes tanuláshoz pedig a curriculumot és az előadókat a legkiválóbb szakintézmények és a legjobb minőségű specialisták nyújtják. Ennek a szinte áttekinthetetlen, lüktető, forrongó tanulási, képzési, művelődési kavalkádnak különleges, mással nem pótolható szereplői a kominkanok.

A kominkanok kialakulása, fejlődésük

Japánban a második világháború után az élet minden területét felölelő társadalmi reformokat hajtottak végre, melyek célja egy modern, polgári demokratikus állam megteremtésének elősegítése

¹ Másodközlés. *SZÍN, közösségi művelődés*, 2009. február, 68-75.

volt. Ennek szellemében alkották meg 1949-ben (!) a Közművelődési Törvényt (Social Education Law), mely az állam és az önkormányzatok felelősségévé tette a közösségi művelődés anyagi és erkölcsi támogatását, intézményeinek létrehozását, fenntartását. A jogszabály 20. paragrafusa rendelkezik a kominkanokról, amelyeknek megalapítása és működtetése szintén a kormányzat, illetve a helyhatóságok feladata, és céljuk, hogy városokban és községekben művelődési lehetőségeket nyújtsanak, és a lakosság aktív közreműködésével elégték ki a mindennapokhoz kapcsolódó igényeiket éppen úgy, mint tudományos, kulturális, művészeti érdeklődésüket. A dokumentumban nagy hangsúlyt kap, és ez a mai napig érvényes követelmény, hogy a kominkan olyan hely, ahol a látogatók egymást művelik, gondolataikat kicserélik, fejlesztve ezzel tudásukat, formálják magatartásukat, segítik társaikat egy egészségesebb, tartalmasabb életmód kialakításában.

A kominkanok napjainkban is a helyi közösségi élet fenntartásának, fejlesztésének és mindennapos életének szilárd alapintézményei Japánban. Jelenleg mintegy 18 ezer önkormányzati kominkant tart számon a statisztika, viszonylagosan arányos elosztással, az északi Hokkaidótól a trópusi Okinawaszigetcsoporthoz. Ez annyit jelent, hogy a mintegy 3000 municipalitás (törvényhatósági terület, város, városi kerület, községcsoport) 91%-ában van egy vagy több kominkan, mint az adott helységek társasművelődési, lokális intézményei. A mi általános iskoláinknak megfelelő ilyen japán oktatási intézménnyel összevetve a kominkanok számát, azt látjuk, hogy két japán művelődési otthon – nevezük így – jut a lakóhelyeken egy általános iskolára, amely jelentős mutató, és három egy közművelődési könyvtárra. Tehát a kominkan domináns közművelődési, „LLL” intézmény egy „már-már” posztmodern társadalomban is. A véges szabadidő és a mérhetetlen nagy rivalitás ellenére. Szinte hihetetlen, de igaz, hogy a látogatók száma is töretlenül növekszik, mert 2006-ban a „kominkant használók” száma meghaladta a 200 millió főt. Tehát egy japán férfi, nő, fiatal vagy idős, nagy átlagban minden évben legalább egyszer megfordul a kominkanban, hogy valamilyen okból felkeresse ezt a különleges „közösségi szintert”. A bőséges, főképpen internetes angol nyelvű forrásanyagokból az is kiolvasható, hogy a fejlődésnek csak az ott dolgozók korlátozott létszáma és megfelelő bérezése szab gátat. A városi intézmények egyike a központi vagy chuo kominkan.

Az intézmények finanszírozása az idők folyamán kétpólusúvá vált annyiban, hogy az önkormányzati támogatáson kívül a források egy bizonyos része a saját bevétel lett, amely főképpen bérleti díjból, az eszközök kölcsönzéséből és a viszonylagosan alacsony tanfolyami- és rendezvénydíjakból származik. E változások tudatában a Művelődési Minisztérium revízió alá vette az 1949-ben kiadott Közművelődési Törvényt, és engedélyezte, hogy a közművelődési intézmények, köztük a kominkanok is, egy nem túl magas profitra is szert tegyenek, ugyanakkor óvva intett attól, hogy a művelődés, a kultúra árucikké, kommoditássá váljék.

Az önkormányzati, mondhatnánk a „hivatalos” kominkanokon kívül az idők folyamán kialakult a közösségi művelődés intézményeinek egy másik típusa, az ún. „falusi kominkanok” rendszere, amelyek állampolgári, lakossági közadakozásból jönnek létre, és egyesületek, közösségek működtetnek, tartják fenn, jobbára községekben, melyre a nevük is utal. Épületeik kisebbek, de céljaik, törekvéseik ugyanazok, mint nagyobbik „testvéreiké”, csak szerényebben, mértékletesebben. A japán Művelődési Minisztérium 2004. novemberében végrehajtott felmérése szerint a falusi kominkanok száma 76.883 (!) volt, amely teljes ellátottságra utal, és egyben a közösségi művelődés egész társadalomra kiterjedő igényét is bizonyítja. „Igazából” a falusi kominkanok a hagyományos kominkanok fiókintézményei, velük együtt hálózatot alkotnak, rendezvényeik sokszor közösek, és ezáltal támogatásban is részesülnek.

A kominkanok karaktere

A japán kominkanok nem felnőttoktatási intézmények abban az értelemben, hogy valamilyen szakmára készítenek fel, vagy iskolarendszerű felnőttképzési feladatokat látnak el, hanem, kissé szimbolikusan, a közösségi művelődés olyan helyi tavainak, tavacskáinak tekinthetők, amelyet az adott város, városrész, község társadalmi életének, szervezeteinek, egyéneinek tiszta vízű folyócskái, erei táplálnak, amellet, hogy saját forrásai is bőségesen buzognak. Ezek között a „bebíró” szervezetek, személyek között éppúgy lehetnek iskolák, népek barátsága társaságok, hagyományörző egyesületek, gyermekvédő szolgálatok, mint amatőrművészek, alkotók, kiállítók, környezetvédő csoportok, nyelvoktató tanárok, valamiben jeleskedő állampolgárok, akik produktumaikat akarják bemutatni, tudásukat

szándékoznak megosztani másokkal. A kominkan feladata, hogy az ilyen kulturális töltetű áramlatokat megfelelő mederben tartsa, biztosítsa hozzá a megfelelő helyiségeket, a szükséges eszközöket, tárgyi és feltételeket (miután ezeket az igényeket jó előre benyújtották). Továbbá a kominkanra tartozik az a tennivaló is, hogy gondoskodjon a programok, események, aktivitások népszerűsítéséről, azok nyilvánosságáról, legyen az plakát, helyi újságban megjelent hirdetés, vagy internetes üzenet, esetleg nemcsak japánul, hanem angolul is, ha vonzáskörzetében sok a külföldi kutató, ösztöndíjas tanuló. Környezetszennyeződés (cultural pollution), profitérdekeltség azonban minden esetben is kizárt! A kominkanok tehát valamiféleképpen olyanok, mint a kémiában az enzimek, amelyek sokféle vegyületet, illetve, esetünkben, társadalmi elemet vonzanak, és ezerféle szervezettel, intézménnyel építenek ki társadalmi, szakmai, „partneri” viszonyt, mindenekelőtt az iskolákkal.

Fontos aspektus, hogy a tanultakból, mindegyiknek a kölcsönös tanulásból (mutual learning) ne csak az egyének profitáljanak, lássák annak hasznát mindennapi életükben, hanem valamilyen módon hasson az vissza a közösségre, legyen jótékony hatással a helyi kultúra fejlődésére, a hagyományok ápolására, a környezet megóvására, az egészségvédelemre. A tanulás, művelődés ilyen lokálpatriotizmusára jó példa, hogy sok falusi kominkanban elsősorban nem azért tanulnak honlapkészítést, hogy a résztvevőknek saját web-oldaluk legyen, hanem sokkal inkább, hogy elkészíthessék a község, az intézmény saját elektronikus híradóját, nyilvánosságát, fejlesszék internetes kultúráját.

Jellemző a japán kominkanokra – sokkal fokozottabban, mint más ország hasonló jellegű közösségi központjaira – az esélyegyenlőség, a hozzáférhetőség szociális aspektusa, felelősségvállalása. Ezt nemcsak az alacsony árakkal és az ingyenesség fenntartásával valósítják meg, hanem olyan, számunkra még csak a kezdeteknél járó eszközökkel is, mint rámpák kialakítása, liftek, toaettek beépítése a mozgáskorlátozottak számára. „Bár ez még nem mindenhol történt meg” – olvashatjuk az önkritikus hangvételű angol nyelvű dokumentumokban. Sok helyen tervezik, hogy az időseket, nehezen járókat autóbusszokkal szállítsák fesztiválokra, kulturális eseményekre, tekintettel arra, hogy az idős korosztály egy igen népes társadalmi réteg Japánban. A hozzáférhetőség kérdéskörébe tartozik a gyermek-

megőrzők, foglalkoztatók biztosítása a kisgyermekes anyák számára, amíg ők tanulnak, művelődnek.

A kominkanok önálló épületek, legfeljebb a bennük lévő könyvtárral, gyermekintézménnyel kell osztozkodniuk, amely azonban inkább segíti, mint zavarja működésüket. Az elmúlt harminc évben a kominkanok fejlesztésére egy nagy országos rekonstrukciós programot hajtottak végre, amely korszerűsítette, stabilizálta az intézmények működési feltételeit. Az épületadottságok igen széles skálán mozognak, attól függően, hogy egy falusi kominkanról van-e szó, amely esetleg csak háromnégy szobából áll vagy egy többemeletes ún. „chuo-kominkanról”, ahol előadótermek, szakstúdiók sokasága elégíti ki az igényeket.

Egy tipikus városi kominkan általában háromnégy nagyobb társalgóval, illetve néhány kisebb tanulószobával rendelkezik, továbbá van bennük olvasóterem egy kis házikönyvtárral a csendes olvasás, az elmélyült tanulás számára. Minden kominkanban megtalálható továbbá egy külön helyiség a teremsportok kedvelőinek, tekintve, hogy a tanulás és testedzés Japánban hagyományosan összefonódik egymással (röplabda, tollaslabda, judo, kendo, karate, stb.).

Az intézmények centrális helyei a többcélú auditóriumok, amelyek – éppen úgy, mint a templomok – helyt adnak olyan ünnepeknek, mint az Új Év Ünnepe (Shogatsu), a felnőtté válás napja (ezen a napon a 20. életévüket betöltött fiatalokat ünneplik), vagy a Tavasz Kezdetje (Setsubun). Elengedhetetlen részei az épületeknek a jól felszerelt konyhák, ahol nemcsak a főzőtanfolyamokat tartják, hanem többek között itt készítik el a speciális ételkülönlegességeket a Népek Barátsága estek vendégeinek. Az intézmény lelke, „kápólnája” az az egy vagy két helyiségből álló, gyékénypadlózatú japán stílusú épületrész, ahova csak cipő nélkül szabad belépni. Ez a térség olyan hagyományos aktusok színhelye, mint a teaszertartás vagy a „féhér nap”, a Valentin nap férfi megfelelője. A különböző kreatív aktivitások céljait szolgálják az erre a célra kialakított és berendezett stúdiók, úgymint a fazekas- és famegmunkáló műhelyek, zeneszobák, az informatikai labor vagy a gyermekfoglalkoztatás helyiségei. Végül meg kell említenünk az épületek előcsarnokait, belépőjét, mint fontos találkozási, ismerkedési, fogadási színtereket.

A kominkanok programjainak tervezését, kivitelezését – együttműködve a partnerintézményekkel – külön erre a célra kiképzett, főiskolával rendelkező közművelődési szakemberek, a „shujik” irányítják. Törvényileg elírt követelmény, hogy legalább a vezetőnek legyen ilyen végzettsége. Ezt ugyan még nem sikerült megvalósítani mind a 18.000 önkormányzati kominkan esetében sem, de megengedett, hogy a hiányt egy ehhez hasonló, az „egész életen át tartó tanulás szakembere” akkreditációjával bíróról, nevelési munkatárs alkalmazásával pótolják. A shujik és a többi más közművelődési specialista továbbképzését a Művelődési Minisztériumhoz tartozó Közművelődési Továbbképző Intézet kiterjedt hálózata látja el. Tekintettel a kominkanok sokrétű, szerteágazó programjaira, az aktivitások technikai kivitelezése, felügyelete, a főhivatású munkatársakon kívül sok tízezer részfoglalkozású, óradíjas és önkéntes bevonásával történik. A főhivatású szakember állománybővítésének, fejlesztésének, amint erre már korábban is utaltunk, csak a véges anyagi, a szűkre szabott költségvetési lehetőségek szabnak határt.

Kominkanok Tsukuba városában, Japán „Szilícium Völgyében”

Tsukubát, a Tudomány és Tanulás Városát, egyrészt Tokió túlnépesedésének tehermentesítésére, másrészt az ország legnagyobb és legmodernebb kutató és oktató bázisának megvalósítására hozták létre. A település tervét 1963-ban fogadták el, és 1980-ra már felépült a világ egyik legfejlettebb, legmodernebb urbanisztikai alkotása! Ebben a maga nemében egyedül álló városban 40 kutatóintézet tárja fel a tudomány és technika legújabb („cutting-edge”) eredményeit, és itt épült fel az ország egyik legnagyobb, legkorszerűbb egyeteme. Ma Tsukuba a globális világ egyik kiemelkedően jelentős tudományos és egyetemi központja, „zaránokhelye”. 1985-ben itt rendezték meg a Tudomány és Technika Világkiállítását, annak tiszteletére, hogy megszületett a tervezők álma: a „Humanizmus, Lakóhely, Környezet, a Tudomány és Technika Városa”, a 200 ezer lakosú Tsukuba. Az Expo sok tízezer látogatót vonzott a világ minden részéből, és nemzetközi tudományos metropolis ma is, a kutatók, tanulók jelentős része napjainkban is európai, amerikai, ázsiai.

A város esztétikus megjelenésében és harmonikus kivitelezésében is csodálatos látványt nyújt,

amelyben élni, alkotni és tanulni egyaránt kellemes és kiegyensúlyozott. Tsukubában 88 park és zöldterület ad megnyugtató természeti, emberi környezetet – szökőkutakkal, szobrokkal – célirányosan elhelyezve és megtervezve. Különlegessége a városnak, hogy a parkokat, középületeket, kereskedelmi, kulturális és oktatási létesítményeket 48 kilométer hosszú sétáló- és kerékpárutak kötik össze, mely megvédi a motorizáció zajártalmaitól, a légszennyeződések káros hatásaitól, bizonyítva ezzel, hogy a XXI. század felfokozott élettempója, rohanása ellenére is lehetséges emberi módon, egészséges viszonyok között élni és alkotni.

A város tervezők az itt dolgozó, kutató és tanulmányait végző soknemzetiségű fiatal, felnőtt és idős lakosság közösségi életének biztosítására, szabadidejének kulturált eltöltésére is gondoltak. Ezért nemcsak a munkahelyeket, a lakónegyedeket és az ezekhez kapcsolódó infrastrukturális létesítményeket tervezték meg nagy gonddal, hanem mintegy, húsz közösségi központ, azaz kominkan is szerepelt szcenáriójukban, mind megannyi ékszerdoboz a város különböző helyein (Azuma, Hirooka, Kasuga, Kukizaki, Namiki, Nishi, Onogawa, Sakura stb. kominkan). Ma ide tér be, aki a megfeszített szellemi munka vagy a tanulás után felüldülésre vágyik, és tornászni, röplabdázni, kosarazni, dzsúdózni, kendózni, tollaslabdázni vagy éppenséggel pingpongozni akar, amelynek a feltételei mindenhol adottak. De felkeresik a kominkanokat, ezeket az esztétikailag is vonzó intézményeket azok a hazai vagy külföldi tsukubaiak is, akik találkozni szeretnének barátaikkal, hobbitársaikkal, hogy kulturált körülmények között, a hely szellemétől áthatva megvitassák közös problémáikat, gondolataikat egymással kicseréeljék. Ezek az összejövetelek lehetnek egyrészt általános jellegűek, másrészt specializálódhatnak a legkülönbözőbb érdeklődési körök szerint (pl. irodalom, művészetek, történelem, természettudományok, stb.). Megfigyelhető, hogy az elmúlt tíz évben a mintegy húsz tsukubai kominkan specializálódott a tekintetben, hogy nemcsak egy adott városnegyed, mondhatnánk, „lakóhelyi klubjának” szerepét töltik be, hanem végbement közöttük bizonyos szakosodás, munkamegosztás is. Így az egyikre inkább a kézművesség pártolása a jellemző, míg a másik a gyermek- és családvédelmi vitáknak, szolgáltatásoknak ad helyet, a harmadikra a társadalmi, jogi vitakörök a jellemzőek, a negyedik pedig legfőképpen a művészeti nevelés központja.

Talán még jobban, mint a többi kominkanokra, a tsukubai közösségi központokra is érvényes a multikulturalizmus szellemisége és hétköznapi gyakorlata. Ennek jegyében a város soknemzetiségű lakói, itt felszabadultabban, mint a munkahelyen vagy a tanteremben, rendszeresen összejöveteleket tartanak, ismerkednek egymás kultúrájával, értékeivel. Ezért a programok jelentős hányadát teszik ki a különböző típusú és műfajú „népek barátsága” estjei, amelyeknek repertoárjában nemcsak előadások, filmvetítése művészeti műsorok mutatják be egymás országainak életét, történelmét, sajtóságos értékeit, színeit, hanem a nemzeti ételkülönlegességeket is elkészítik, megkóstolják (pld. fülöp-szigeti főzőiskola, indiai ételek, stb.). A multikulturalizmus megtestesítői azok a nyelvtanfolyamok, társalgási klubok is, amelyeket szintén a kominkanok szerveznek a legkülönbözőbb nyelvekből, együttműködve a nyelviskolákkal, hogy a kölcsönös megértés és barátság még elmélyültebb legyen.

Végül, de nem utolsósorban, a tsukubai modernség, mondhatnánk kozmopolitizmus ellenpontjai a kominkanok sokféle hagyományörző és hagyománytisztelő eseményei, ceremonális ünnepei, amelyet a hazaiak és a külföldiek egyaránt igényelnek. Amint erre már korábban utaltunk, ilyen az Újév Ünnepe, a Tavasz kezdete fesztivál vagy a Fehér nap, a férfiak ünnepe.

A kominkanok segítségével itt is megemlékeznek a „Két csillag ünnepéről”, amely az Altair és a Vega látszólagos közelségének megemlékezése, és a kívánságok beteljesülésének kellemes hiedelme. Ezekkel az aktivitásokkal a tsukubai kominkanok a tradicionális közösségi tudatot, az esztétikai nevelést, a nemzeti egyívű tartozás érzését erősítik a Tudomány és Technika Városában, és ezzel hézgapótló szerepet töltenek be a város életében.

A Shiraishi kominkan karnyújtása egy előregedett falunak

A Kasaoka város municipalitásához tartozó Shiraishi-sziget, rajta a hasonló nevű községgel, Japán festői szépségű Seto beltengerében található, Okayama megyében. A falu lakossága mintegy 730 lélek, főképpen idegenforgalomból, zöldség- és gyümölcsstermesztésből, valamint halászatból élő idős ember. Elődeik több száz évvel ezelőtt telepedtek le ezen a lakatlan földön, hogy ott keser-

ves és fáradtságos munkával művelhetővé tegyék a lápos, mocsaras talajt, és ott rizst, zöldségfélét és gyümölcsöt termeljenek. Az iparosodás fejlődésének szomorú következményeként azonban a fiatalok mind jobban elhagyni kezdték apáik földjét, hogy az ország más városaiban vagy Tokióban keressenek reményteljesebb, sokat ígérőbb boldogulást. A falu ilyen arányú elsorvadása annál is inkább sajnálatos, mert a község sok értékes, megőrzendő hagyományt őriz, köztük a 17. században kivirágzott „shiraishi odori”, a hősi halottak kegyeleti táncát, amely védett nemzeti kulturális örökségnek számít.

A Shiraishi kominkan kettős missziót tölt be a szigeten. Az egyik egy értékmentő és átadó, tanító, tanulást segítő aktivitás. Ez átfogja a falu tárgyi és szellemi hagyományainak egészét, kezdve a shiraishi-odori néptánc-tanfolyamoktól, a szövés-fonás különleges, csak itt élő eljárásainak kézműves taborain át – fonalait abból a gyapotból készítették, amelyet a szigeten termeltek – egészen az öregek által még megszólaltatható különleges dobogó (taiko) és annak felhangzó, ősi ritmusának megtanulásáig. A község történetéről, néprajzi hagyományairól szakértők bevonásával kiadványokat szerkesztenek és adnak ki, amelyek értékes dokumentumai egy letűnőben lévő világ még élő kultúrájának. E hagyományörző és átadó tevékenységükben szorosan együttműködnek a megye és az ország különböző oktatási intézményeivel, múzeumokkal, a hagyományok ápolásában érdekelt társadalmi szervezetekkel, médiákkal.

A másik szerepkör, hogy a kominkan, hozzáértésénél, kapcsolati tőkénél fogva, meghatározó segítséget nyújt a község mindenirányú fejlesztéséhez, hanyatlásának megakadályozásához, a megváltozott körülményekhez történő alkalmazkodásához. Ennek szervezeti kerete a falu reprezentáns társadalmi csoportjainak (idősek, halászok, nők, vendégfogadók, gyümölcsstermelők stb.) képviselőiből alakult községfejlesztési bizottság. E lényegében civil szervezet feladata, hogy javaslatokat tegyen azokra a gazdálkodási, környezetvédelmi, szociális, kulturális és informatikai tennivalókra, amelyek a község fennmaradásához, felemelkedéséhez szükségesek. A testület megalapozott és a helyi adottságokat minél konkrétan és sokoldalúbban feltáró munkája (amelyben kulcsszerepet tölt be a kominkan) azért is igen lényeges, mert a kasaokai városi önkormányzat, amelyhez a sziget tartozik, ennek alapján dönt a község revitalizációját célzó intézkedéseiről, a tá-

mogatásokról (pl. helyi termékek meghonosítása és eladásának segítése, a község idegenforgalmának további növelése, stb.).

Ilyen előzmények és partneri tapasztalatok után hozott létre a kominkan egy háromtagú konzorciumot, melynek az volt a célja, hogy elősegítse a sziget környezeti fenntarthatóságát, a fokozottabb természetvédelmet, tekintettel az idegenforgalom által sok éven át a sziget különböző részein felhalmozódott szemétre. Ezzel is hozzá kívánt járulni a kominkan a környezeti tudatosság erősítéséhez, a középiskolai oktatás környezetvédelmi nevelésének fejlesztéséhez, tekintettel arra, hogy az összefogás másik tagja a megye egyik neves középiskolája, a Yakage High School volt, amelynek nevelési tervébe, ökológiai tananyagfejlesztésébe jól beleillett a Shiriaishi projektben való részvétel. Hogy mindez hiteles és tudományosan is megalapozott legyen, került sor a 14 ezer hallgatói létszámú Okayama egyetem bevonására is, pontosabban annak környezettudományi oktatóinak és végzős hallgatóinak előadásaira, aktív közreműködésükre.

Az egyhónapos projekt, mondhatnánk, egy igen intenzív „olvasótábor” volt, melynek során a kominkan által bevont iskola növendékei prezentációkat hallgathattak meg a sziget jelenéről és múltjáról, vitakörökben vehettek részt a fenntartható természeti és társadalmi környezet szorongató kérdéseiről, és megtanulták a híres shiriaishi odori hagyományos táncot. A lelkes fiatalok a szemét- és a hulladékgyűjtés nemegyszer kellemetlen és fáradtságos munkálatait is zokszó nélkül elvégezték, mind a tengerpart sodralékos vizében, mind turistaösvényeken. Egy egész életre szólóan megtanulva ezzel az érintetlen környezet és természet tisztelőtét. Áldozatos munkájukat a kominkan tengeri kajakozás örömeivel jutalmazta. Izgalmas volt számukra továbbá az elhanyagolt öntözőberendezések újbóli működtetése is, amely külső erők híján, a falu elöregedése miatt, régóta nem volt lehetséges. A foglalkozásokat részben a kominkan, részben az iskola és az egyetem munkatársai, tanárai, hallgatói tartották, de e sokoldalú szakmai-tudományos és gyakorlati program megtervezésében és kivitelezésében az oroszlanrész a kominkané volt, szorosan együttműködve az iskolával és az egyetemmel.

Egy kisvárosi kominkan aktivitásai

A 9200 lakosú *Takko-Machi*, az ezernél is több japán kisvárosok egyike, a fokhagymatermesztésről vált híressé, ezért mind Japánban, mind külföldön a „fokhagyma fővárosának” is nevezik. A városka kulturális és közösségi életére is a fokhagymakultusz nyomja rá a bélyegét, s e mozgalmas gazdasági és szellemi áramlatoknak meghatározó és nélkülözhetetlen, mindenirányú gerjesztője, segítője, ha kell robotosa a kominkan. A közösségi központ tevékenysége egyrészt összefonódik a városi önkormányzat oktatási részlegének kulturális szervező és irányító munkájával, másrészt valójában egy olyan művelődési és szabadidős intézménykomplexum, amelynek csak egyike a szoros értelemben vett kominkan.

A tetszetős, megjelenésében is vonzó közösségi ház magva, szíve-lelke az a két tágas és hagyományosan berendezett „tatami” terem, ahol az ünnepi összejöveteleket, megemlékezéseket tartják, van belőlük bőven, és ehhez csatlakoznak a kisebb-nagyobb auditoriumok, tanulószobák a különféle körök, klubok, egyesületek számára. Természetesen itt is megtalálható, mint minden kominkanban, a jól felszerelt „gymnázium”, azaz tornaterem, tekintve, hogy a takkomachiaknak is, főképpen a fiataloknak szintén lételeme a testedzés, az izmok, csontok frissen tartása, legyen az a szokványos keep-fit csoporttorna vagy a tradicionális botvívás, karate, aikido vagy az újak közül röplabda, az asztalitenisz. Annak ellenére, hogy lényegében farmerekről van szó, akiknek a munka után, a mi fogalmaink szerint, „el kellene fáradniuk”.

Ami a kominkanban lezajló programokat, aktivitásokat illeti, háromféle irányultságot lehet megkülönböztetni. Egyrészt ide is beszüremkedik a fokhagyma-kultúra emeléséhez fűződő kiállítások, tapasztalatcserék sokasága mellett, hogy a városkában van egy erre a célra létrehozott „fokhagyma bemutató ház” a hozzákapcsolódó, a kaliforniai testvérvárosról elnevezett, Gilroy Café-val. Ugyancsak a szakmaiság része az intézmény nyelvoktatási rendszere. A második vonulat az életminőséget, a jó egészséget megőrző tanácsadások, előadások, tanfolyamok sora, amelynek középpontjában a gyermek, a gyermekgondozás és gyermeknevelés áll. Ez az aggodó, gyermek iránti szeretet és felelősség például arra is kiterjed, hogyan kell elhelyezni a gyermekülést a gépkocsikban, tekintettel az ezzel kapcsola-

tos gyakori balesetekre, de ebbe a műfajba sorolható a szülő-gyermek főzőtanfolyam és a közös rajz és kalligrafiai gyakorlatok, gondolván a japán írás műves, artisztikus műfajára. A gyermekek és nagyszülők találkozója pedig az intergenerációs kapcsolatok erősítését, a tradíciók szájhagyományok útján történő átadását segíti, szolgálja. A harmadik kategóriába tartoznak a „par excellence” kultúraalkotó és befogadást elmélyítő aktivitások, amelyből kiemelkedik a kominkan haiku klubja, e tizenhét szótagból és három sorból álló, hagyományos japán lírai vers kedvelőinek és művelőinek alkotó közössége. („Száras levél/Libben a sírkőre száll/És ott nyugtot talál” ld. Kosztolányi: *Idegen költők*). Ehhez kapcsolódóan említjük meg, hogy Japánban igen élénk és elterjedt az amatőr vers- és prózairó mozgalom, japán nevén a „salátairodalom”, amelynek igen gyakran otthona és bátorítója, mint itt is, a kominkan. Az irodalmi, zenei és képzőművészeti (grafikai) jellegű programok sorából különös figyelmet érdemel az intézmény beszédművelő tanfolyama, mely a téma iránt érdeklődő fiatalokat és felnőtteket arra szándékozik megtanítani, hogyan beszéljünk szépen, értelmesen és hatékonyan otthon, munkahelyen és a különböző nyilvános összejöveteleken. A Takko-Machi művelődési és szabadidős intézménykomplexum kominkan néven nyilvántartott létesítményének másik objektuma a „*Tapcopian Plaza*”, egy futurista fémkupolás épület, amely egy 450 főt befogadó koncerttermet, egy több ezer kötetes könyvtárat és egy kábeltelevíziós stúdiót foglal magába. Amennyiben ugyanis a kominkan főépülete kicsinek bizonyul – a helyi, megyei és az országos társadalmi, gazdasági, kulturális szervezetekkel együttműködve – itt tartják a nagyobb érdeklődésre számot tartó színházi előadásokat, hangversenyeket, művészeti műsorokat, közéleti nagygyűléseket (pl. ifjúsági fúvószenekari fesztivál, kórushangverseny; ünnepi táncbemutató; az Idős Emberek Napjának megünneplése; nagygyűlés az emberi jogokról; Óvjuk a Természetet, Védjük Környezetünket konferencia; emlékműsor a háború áldozataiért stb.), valamint a jelentősebb várospolitikai és üzleti, szakmai találkozókat, tanácskozásokat. A kisvároska igazán reprezentatív létesítményét tágas, ligetes térség veszi körül, ahol a nyári hónapokban népi kirakodó vásárokat, szabadtéri műsorokat szoktak rendezni, amelynek menedzselése szintén a kominkan feladata.

A Takko-Machi Cable Television, a „TCV”, 25 csatornán sugároz műsorokat, amelyből három a

helyi érdekeltségű. Ezek közül egy a közösségi műsor, amely a város életével, közügyeivel foglalkozik. Ezt követi egy piaci-üzleti csatorna, hogy a helyi vállalkozók, farmerek naprakész tájékoztatást kapjanak az őket érdeklő kereslet-kínálati viszonyokról, az árakról. A harmadik csatorna pedig a rövid, közép és hosszútávú várható helyi időjárás prognózist nyújt (az internet segítségével), mert az a vélemény, hogy a város gazdasági, társadalmi, kulturális életének kiszámíthatóságához ez hozzátartozik. A TCV éppen úgy, mint a Tapcopian Plaza, benne a könyvtárral, ismételten a kominkanhoz tartozik.

A japán tanulótársadalom történelmi gyökerei, összegezés

Japán egy kétszázötven éves elzárkózás után, a Tokugawa-korszak végén, az 1868-ban bekövetkezett nyitáskor már készen állt a modernizáció befogadására. Igazat adhatunk Bertrand Russelnek, korunk kiemelkedő filozófusának és Nobel-díjas tudósának, akinek definíciója szerint Japán a 19. század közepén csak gazdaságilag volt elmaradott, kulturálisan nem. A még mindig lényegében feudális ország a modernizáció küszöbén már egy több évszázados világi irodalomra tekinthetett vissza, szellemi életét egy új iránt fogékony, jól képzett értelmiség tette dinamikussá és adaptívvá. A műveltség és a tudás rangját, társadalmi méreteit mutatja, hogy a 17. század végén már kiépült egy modern könyvkiadási hálózat, és a könyvek, mint korabeli médiák, 10 ezres példányokban jelentek meg, ehhez kapcsolódóan a kereskedelmi alapon működő kölcsönkönyvtárak pedig a társadalom százazeireh jutatták el az általános és szakmai tudást.

Ennek megfelelően általános volt az írástudás, és a közműveltség viszonylagosan magas szintje virágzott nemcsak a nemesek és samurájok körében, hanem jellemző volt ez az alsóbb néposztályok különböző csoportjaira is, elsősorban a kereskedőkre, kézművesekre és a tehetősebb paraszti rétegekre. Az iskoláztatás a fiúk 80, a lányoknak pedig több mint 20 százalékára terjedt ki, és a korszak végére 17.000 ezer alsó-, közép-, és felsőfokú oktatási intézmény szolgálta az iskolarendszerű oktatást és képzést, az elemi iskoláktól, terakoyáktól, a sógunátus (azaz a kormányzósági) akadémiáig. Edoban, Osakában és a többi nagyvárosban, egy értékekben gazdag fővárosi, nagyvárosi kultúra virágzott, ahol a legmaradandóbb tudományos és művészeti alkotások jöttek

napvilágra, és kisugárzó erejük messzire kihatott. A gyakorlati, technikai oktatás is polgárjogot kapott, a tanulási kedv a művészeti, műszaki képzés iránt is igen intenzív volt, és a praktikus ismeretek a népműveltség szerves részét alkották, készen állva a modernizációra. Ebben a mindennapisághoz közel álló forró és pezsgő művészeti, kulturális és tudományos életben a tanítók, tanárok, oktatók, mesterek, a falvak vándorelőadói mind a nép, mind a hatóságok részéről nagy közmegebecsülésnek örvendtek.

Összességében, e kétszázötven éves kései feudális korban, 1868 előtt egy sajátos tanulási kultúra szötte át a társadalmat, amely a feudális korlátok zárványain belül és a nemzeti elzárkózás határai között is önépítésre, tanulásra inspirált. A polgárháborúk megszűntével a samurájok harci erényeit felváltotta a tanulás és tudás megkövetelése, mint legmagasabb rendű erkölcsi magatartás, amely példát mutatott az egész társadalom számára, a közrangúak tanulását pedig a helyi közösségek vezetőinek felelősségtudata és tenni akarása ösztönözte. A tudás tisztelete vallási erőként hatott, amelynek megszerzéséért érdemes volt áldozatokat vállalni. A negyedévezredes izoláció ellenére a hatalom és a japán korabeli tudományos körök élénken érdeklődtek a nyugati civilizáció eredményei iránt, és ami hasznosnak ígérkezett, azt feltétel nélkül átvették és adaptálták. Ez szintén a korabeli japán társadalom pragmatikus tanulási magatartását és adaptivitását tükrözte, ennek alárendelve a vélt és valóságos nemzeti érdekeiket. Az önépítés eszmei alapját a konfucianizmus „Nagy Tanulás” elmélete alkotta, valamint hasznos kategóriái a természetfilozófia, a tapasztalati megismerés és a pozitívizmus számára.

1868 után a Meiji-korszak felvilágosult abszolutizmusa megszüntette a feudális kötöttségeket, és az eddig korlátok közé zárt tanulási attitűd és mentalitás szabad utat kapott. Az ország elindult a kapitalista iparosodás útján, és az 1970-es évekre megépült a mai japán oktatási modell. Mindez nem lett volna lehetséges a Tokugawa-korszak tanulási kultúrája nélkül. Meggyőződésünk, hogy napjaink japán tanuló társadalmának szilárd elkötelezettsége az egész életen át tartó tanulás iránt erőt merít a Tokugawa-kor spontán készítésre épülő és külső inspirációk által vezérelt tradicionális, de mégis modern tanulási kultúrájából. Számunkra ennek üzenete az, hogy tudásalapú, versenyképes társadalmunk felépítéséhez, a japán példához hasonlóan az egész társadalom által támogatott tanulási kultúra

szükséges, amelynek megtestesítői és szimbolikus gyöngyszemei, termékei, formái a kominkanok, példaképpül állítva az ázsai országok elé az UNESCO által.

Források

- Addiss, Stephen et al. 2006 *Traditional Japanese Arts and Culture. An Illustrated Sourcebook*. 0-8248-2887-X. 344 p.
- Cooper, Michael 2005 *The Japanese Mission to Europe, 1582–1590. The journey of Four Samurai*. Boys through Portugal, Spain and Italy. 1-901903-38-9. 282 p.
- CLC – Kominkan in Japan 2007 *Japanese National Kominkan Association*. Tokyo, 12 p. URL <http://kominkan.or.jp>
- Faludy György 2000 *Japán költészet*. Gondolat Kiadó. Budapest. 95 old.
- Farris, William Wayne 2006 *Japan's Medieval Population (1150–1600). Famine, Fertility and Warfare in a Transformative Age*. 0-8248-2973-5. 408 p.
- Ferenczy László 1981 *Japán iparművészet a XVII–XIX. században*. Corvina Kiadó. Budapest. 339 old.
- Handbook to the life in Medieval and Early Modern Japan*. 0-8160-56-22-6. Texts, maps, Facts on File, 2006. 460 p.
- Harangi László 1981 Három hétig tartó, Japánban tett előadói látogatás („A japán-magyar interkulturalizmus historikuma” c. témában) alkalmával szerzett, kominkannal kapcsolatos tapasztalatok, megfigyelések, interjúk. 1981-ben.
- Harangi László 1982 Átrajzolt kép Japánról. Han Bengoro alias Benyovszky Mórictól Kobajashi Ken Icsiróig. *Magyarország*, 33:26-27.
- Harangi László 2006 Japán nevelés a Tokugawa korszakban (1603–1867). *Neveléstörténet*, 2006. 3–4:71-86.

- House, Edward H. 2006 *Japanese Episodes*. 1-905246-21-8. 248 p.
- Introduction to Tsukuba, Shiriashi, Takko-Machi, Soka, Sakuragi, Takasaki etc. *Kominkan 2008*. (Internet, web sites)
- Loden, Torbjorn 2005 *Rediscovering Confucianism. A major philosophy of life in East Asia*. 1-901903-53-2. 224 p.
- Lu, David J. 1996 *Japan: A Documentary History*. 1-56324-906-5.; 686 p.
- Nobuo, Ito – Taiji, Maeda – Torao, Miyagawa – Chu, Yoshizawa 1980 *Japán művészet*. Corvina Kiadó. Budapest. 263 p.
- Passin, Herbert 1982 *Society and Education in Japan*. Kondansha International LTD. Tokyo, New York and San Francisco. 342 p.
- Plustchow, Herbert 2005 *A Reader in Edo Period Travel*. 1-901903-23-0. 352 p.
- Plutschov, Herbert 2006 *Fillip Franz von Siebold and the Opening of Japan: A reevaluation*. 1-905246-20-X. 192 p.
- Shibata, Tsutomu ed. 2005 *Japan, moving toward a more advanced knowledge economy*. Vol. 1-2. World Bank Publications 0-8213-6672. 560 p.
- Tamocu, Kokubu 1985 *A japán színház*. Gondolat Kiadó. Budapest. 185 p.
- The Illustrated London News* complete, Record of the opening and modernizing of Japan, 1853–1899. Compiled by Terry Bennett. 1-901903-26-5. 2006. 496 p.
- Thunberg, C.P. 2005 *Japan Extolled and Decried. Carl Peter Thunberg's Travel in Japan, 1775–1776*. 0-7007-1719-6. 2005. 352 p.
- Titsingh, Isaac 2005 *Private Memoirs of the Shoguns. Isaac Titsingh's Travels in Japan 1780–1794*. 0-7007-1720-X. 256 p.
- Totman, Conrad 2006 *Japán története*. Osiris. Budapest. 540 p.
- Turnbull, Stephen 2000 *Japan's Hidden Christians 1549–1999. Volume I: Open Christianity 1549–1639; Volume II. Closed Christianity in Japan 1639–1999*. 1-873410-51-4. 624 p.